

VÁLTOZÓ VALÓSÁGUNK

Szocialista brigádvezetők a munkásművelődésről

Baranyi János brigádvezető, Siküveggyár, Kossuth Lajos szocialista brigád

Május első hetében a szocialista brigádvezetők klubjában a munkásművelődésről beszélgettek, vitatkoztak a klubtagok. Az érdekeltek, a tervek, elképzelések megvalósítói közül többen vállalkoztak arra, hogy elmondják, illetve leírják véleményüket. Közülük kettőnek adunk helyt számunkban, s továbbiakban is rendszeresen közöljük a mozgalom legtapasztaltabb vezetőinek véleményét.

Gecse Józsefné brigádvezető, Salgótarján Siküveggyár, Makarenkó szocialista brigád

Az egyre parázsabb beszélgetést, vitát meglepetten hallgattam. Meglepetésem oka az volt, hogy a művelt ember elemzésekor a hozzászólók túlnyomó részben az iskolai végzettségénél kötöttek ki. Szinte egyetlen és elsődleges tényként szerepelt, hogy a műveltség csak az iskolai végzettségtől függ. Kiderült aztán nehezen, hogy nem állok egyedül ellenvéleménnyel. Szerintem ugyanis a műveltség nem csupán „magas” iskolai végzettség, hanem annál sokkal több.

Nem értek egyet azzal sem, hogy a műveltségre csak születni lehet, azt megtanulni nem. Igenis meg lehet tanulni, illetve csak megtanulni lehet. De nem mindegy, hogyan tanuljuk meg. Természetesen egyik alapja az iskola, de még nem minden. Politikai szakmai fejlettség, képzettség, marxista-leninista világnézet nélkül szerintem nincs művelt ember. Sokféle témakörben kell aktívnak és sokoldalúnak lenni. Végül — de ez a legfontosabb — tudni kell alkalmazkodni a környezethez, a társakhoz, tehát tudni kell „emberségesen” viselkedni.

Sajnos igen sok példa van az üzemben és azon kívül is arra, hogy valakinek megvan az iskolája, mégsem tud kellőképpen beilleszkedni a közösségbe, mert csak saját pályafutása érdekli, csak magát tartja okosnak: „valakinek”, és tudását senkivel nem hajlandó megosztani, nem tud emberségesen bánni embertársaival, beosztottjaival. Az ilyen pedig, bármilyen „okos” is, nem művelt ember.

Egy brigádon belül elég sokféle ember van. A művelődés sokféle alkalmá, formája, lehetősége áll rendelkezésre, s nehéz eldönteni: közösen hová menjen, mit válasszon a brigád, hiszen az érdeklődési körök nem mindig egyeznek. Egy-egy színházi előadásra szívesen megyünk együtt, a kiállítását, tárlatot is szívesen megnézzük. Nehezebb a helyzet a komoly zenével. Túl sok lehetőség nincs rá, hogy megszeresse, aki még nem szereti. Itt már nehezebb a szervezés. Az elmúlt években rendezett város történeti vetélkedők igen hasznosak voltak: olyan gazdag tartalmú előadásokon, kiállításokon vettünk részt, amelyek kulturális, politikai szempontból sokat nyújtottak. Lelkesen is járt a brigád, szinte egygyéforra gyűjtötte a pontokat. És közben tanult, fejlődött. Az ilyen hasznos kezdeményezésekkel serkenteni lehetne a brigádokat a sokrétűbb, komolyabb művelődés felé. Tovább kellene gyarapítani ezeknek az alkalmaknak a számát. Mert akiben megvan a szándék a tanulásra, művelődésre — szívesen él ezekkel a lehetőségekkel.

Érzem, hogy valami történt velem és környezetemmel. Mi is történt?! Az történt, hogy a magam és a körülöttem élő társaim életkörülményei, gondolkodásmódja átalakultak. Vállalatunk fejlődésével a dolgozók iránt támasztott követelmények is változtak.

A technika gyors fejlődése sokoldalúan fejlett embereket kíván, hogy még nagyobb, megalapozottabb gazdasági sikereket érhesünk el, hogy minőségileg megfelelőbb munka kerüljön ki a kezünk alól, amivel hozzájárulunk vállalatunk még nagyobb nyereségéhez.

De mondhatjuk-e azt, hogy a munkásosztálynak, mely a vezető szerepet tölti be társadalmunkban, már szakmai kultúrával és műveltséggel rendelkező tagjai vagyunk? Nem. E cél eléréseért még nagyon sokat kell tennünk. A Siküveggyárban ugyan vannak házilag rendezett kulturális megmozdulások, politikai oktatás, termelési tanácskozások, TIT előadások, szakmai továbbképző tanfolyamok. Megszokott dolog a dolgozók vezetésbe való bevonása is. De ez még kevés ahhoz, amit a ma emberétől elvár társadalmunk. Még többet kell tennünk ezen a téren, hogy a dolgozókat úgy formáljuk, úgy képezzük, hogy a követelményeknek minden tekintetben eleget tudjunk tenni.

A Siküveggyár gazdasági és tömegszervezeti vezetői nagy erőfeszítéseket tesznek annak érdekében, hogy a dolgozók művelődését magasabb szintre emelhessék. Folyamatban van a sporttelep építése, tervezik új kultúrház építését, már negyedik éve szervesen folyik az általános és középiskolai oktatás gyárunk kultúrotthonában. Folyik a marxista-leninista esti középiskolai továbbképzés, állandóan biztosított a szakmai továbbképzés. A rádió, televízió, sajtó és a színházi előadások, képkiallítások, ankétok sokoldalúan biztosítják minden ember számára a kultúra minél szélesebb körű megismerését.

Gyárunkban adott a lehetőség a szocialista brigádoknak arra, hogy évenként többször is kirándulhassanak. Ezeket a kirándulásokat a szórakoztatás, kikapcsolódás mellett helyes összekötni múzeumok, képtárak, gyárak látogatásával, mert az ilyen irányú tapasztalatszerzés a szocialista gondolkodást segíti elő. Mi eddig is, de ezután is ilyen formában szervezzük kirándulásainkat.

Véleményem szerint a szocialista brigádok csak akkor tesznek eleget igazán hivatásuknak, ha a tervek teljesítése, a gazdasági feladatok maradéktalan megvalósítása mellett az önművelésre is tesznek vállalatát, illetve vállalatukat teljesítik is. Úgy gondolom, hogy — nemcsak gyárunkban, hanem más vállalatoknál is — még sokan nem rendelkeznek az alapműveltséget adó nyolc osztályos általános iskolai végzettséggel.

A Siküveggyár erre is nagy gondot fordít, bár ezzel anyagiakkal járó kötelezettséget vállal magára: ugyanis a 3 nap tanulmányi szabadságon felül 6 nap jutalomszabadságot ad, és amennyiben a vizsgaeredmény legalább „jó” rendű, ebben az esetben pénzjutalmat is kap az a dolgozó, aki az általános iskola valamelyik osztályát elvégzi. Mindössze 80 kötelező óra alatt el lehet az 5.–6. vagy a 7. illetve 8. osztályt végezni. Helyes lenne, ha a brigádok olyan segítséget adnának kollektívájuk egy-egy tagjának, hogy lehetővé tennék számukra az anyagi veszteség nélküli továbbtanulást. Gyárunkban 600 fő nem rendelkezik a 8 általános iskolával, ugyanakkor 800 fő tevékenykedik a szocialista brigádmozgalomban. Éppen ezért a szocialista brigádmozgalmat fel akarjuk használni arra is, hogy tagjai a kulturális vállalatkor a 8 általános iskolával nem rendelkezők számának csökkentésére is térjenek ki. Sajnos, a vidékről bejáró dolgozók körében tapasztalható, hogy még az anyagi előrelépést jelentő szakmai továbbképzésben sem szívesen vesznek részt. De ritkán lehet velük találkozni műsoros rendezvény és filmelőadások alkalmával is; az üzemben, sőt lakóhelyükön sem vesznek részt ilyen jellegű önművelésben, holott nagy részük szocialista brigádban dolgozik. Olyan tapasztalat is van, hogy a középszintű vezető nem teszi lehetővé a továbbtanuló dol-

gozónak a foglalkozásokon való részvételét, de ugyanakkor egyes vezetők maguk sem rendelkeznek a szükséges iskolai végzettséggel, amit jogosan fel is kell róni nekik... És a művelődés tekintetében is volna mit tenniük.

Üdvözölni lehet a József Attila Művelődési Központban létrehozott SZOCIALISTA BRIGÁDVEZETŐK KLUBJA szervezőit, mert ezzel lehetőséget adtak a brigádvezetőknek, hogy kicserélhessék tapasztalataikat, ugyanakkor találkozhatnak a politikai, gazdasági,

művészeti és irodalmi élet képviselőivel. E gazdag programok lehetőségét nyújtanak politikai, ideológiai, erkölcsi, gazdasági és egyéb megismerésre. Mindezek pedig a brigádvezetők látókörét növelik. Ezáltal képesek lesznek arra, hogy brigádjaikban sokoldalú szószólókká váljanak.

Számunkra a művelődés lehetőségei tehát adottak. Mindannyiunk érdeke, hogy felismerjük: a teljes emberség nemcsak anyagiakon múlik.

Hűség a dalhoz, hűség a hagyományokhoz

Felejthetetlen 50 év

A karnagy a kis emelvényen ül, szemben az énekesekkel. Előénekel a szólamoknak. Új dalt tanul a kórus: „Szánt a babám, csireg-csörög, sej-haj, a járom...” A szemek a karnagra figyelnek. A teremben csend feszül. A hangot kell „elkapni”, emlékezetbe vésni a dallamot. Szólamonként próbálkoznak az énekléssel. Nem sikerül. Ismétlés következik mindaddig, amíg mindenféle szempontból elfogadható nem lesz a produkció.

*

A 37 tagú Bányász Férfikar idén májusban ünnepelte fennállásának 50-ik évfordulóját. Hazai és külföldi fellépések sokasága, dalostalálkozók felejthetetlen élményei és közönségsikerei jelzik az elmúlt fél évszázadot. De nem maradt el – mert nem maradhatott – a hivatalos elismerés sem. A kórust a munkásdiktatúra hagyományainak megőrzésében kifejtett jelentős tevékenységéért 1956-ban a „Szocialista kultúráért” kitüntetésben részesítették. Később két ízben megkapták a „Kiváló Együttes” megtisztelő címet, az utóbbi esztendő minősítő versenyein pedig ugyancsak két alkalommal az akkori legmagasabb művészi elismerésnek számító amatőr művészeti kitüntetést, az „Aranykoszorú diplomával”-t szerezték meg.

Az eltelt 50 év útja azonban csak látszólag ilyen töretlen ívű, ellentmondásoktól mentes. A valóság sokkal összetettebb; nemcsak az örömeket, hanem a harcokat, a keserveket és a szomorúságokat is magában őrzi. Azokat a hatóságoktól elszenvedett zaklatásokat, fizikai és lelki megpróbáltatásokat, amelyek felett mindig diadalmaskodott az éneket kedvelő, daloló munkások egységes akarata.

A felszabadulás előtt a munkásdalkör tagjai nem egy esetben csak nagy nehézségek árán, a hatóságok kijáratásával találkozhattak. Az ellenforradalmi rendszer rendfenntartói árgus szemmel figyelték minden lépésüket: tudták, hogy a kórus és hozzá hasonló öntevékeny művészeti csoportok nemcsak a művészet igaz ápolói, a munkásdalkultúra és a munkáshagyományok őrzői, hanem a politikai munka olyan színterei is, amelyek legális alkalmakat teremtenek a gondolatok szabad, ellenőrizhetetlen és tömeges cseréjére. Ez pedig nem volt kedvére a korabeli hatalomnak. Mert miről beszélgethet két (hát még több) munkás – sok egyéb más mellett –, ha

nem arról, hogy a megélhetési gondok milyen súlyosan nehezedenek a családra, milyen nyomorúságos életkörülmények között élnek, mennyire kiszolgáltatottak.

Zentai Antal 1925-től énekel a kórusban. Ő a legrégebbi tagja; az alapítók közül már senki sem él. A kor alig látszik rajta. Friss még ma is, Litkéről busszal jár be Tarjánba énekelni. A régi időkre így emlékszik:

– A hatóságok a mi próbáinkat, fellépéseinket nem szívesen engedélyezték. Csak a katolikus köröket meg a jobboldali Csóka-féle iparos dalkörét. De tudja, milyen az ember; ha tiltanak valamit, csak azért is csinálja. Minket tiltottak, nem szívteltek, hát azért is énekelünk. Amikor a munkásotthonban próbáltunk, sokszor a feleségem állt őrt, jelezte, ha jöttek a csendőrök vagy a spiclik. Akkor belekezdünk valamilyen irredenta nótába. Mikor aztán kitisztult a levegő, ott folytattuk az éneklést, ahol abbahagytuk, munkásmozgalmi dalokkal.

– Néha azért „lefülek” bennünket. Például, amikor Pálfalvára mentünk énekelni. A csendőrségnek feltűnt a sok piros szegfűs férfi, a virágot leszedették a gomblyukából. Később, 1928-ban pedig az egész énekkart bíróság elé állították, és mindnyájunkra 1 hónapi felfüggesztett börtönbüntetést és ezer korona pénzbírságot szabtak ki. Azt mondták – ami igaz is/volt –, azért, mert alapszabály nélkül működünk. A „csókások” árultak el bennünket.

A munkásdalosokat azonban nem tudták elriasztani az énekléstől. 1930-tól már rendszeresen szerepeltek a nagy országos munkásdalos-találkozásokon, többek között Győrben, Miskolcon, Pécsen, Békéscsabán. A nyílt politikai kiállást jelentették ezek az olykor demonstráció számba menő művészeti fesztiválok.

Az erőt és a kitartást nem egyszerűen csak a dal szerete adta, legalább annyira a közös munkássors, a politikai és a társadalmi célok azonossága. A közösség biztonosságát, megvalósítandó célt és bátorságot adott, megsokszorozta az egyes ember erejét. Voltak olyan esztendők, amikor a kórus a hatósági ellenőrzés és tiltás ellenére 90 tagot számlált.

*

A felszabadulás új fejezetet nyitott a Bányász Férfikar történetében is. Az ország nyugati felében még heves harcok dúltak,

amikor a felszabadított Salgótarjánban egy ambiciózus fiatalember, Maróti Gyula, aki 1973 végéig volt karnagya az együttesnek, megbízást kapott a kórus szervezésére.

A munkásdalkör megváltozott történelmi és társadalmi körülmények között folytatta munkáját. Ott voltak a meginduló újjáépítések, az üzemekben, az élenjáró tsz-eknél, mindenütt, ahol dalaikkal lelkesíteni kellett és tudtak. A választási harcokban a Magyar Kommunista Párt mellett vettek részt. Sajátos agitációs eszközük az ének volt.

– Akkoriban komoly, sorsdöntő politikai, hatalmi harcok folytak az országban – mesélik többen is, egymástól csipentve el a szót. – Bizony volt olyan hely, ahol az egyház és a reakció által feltüzelt suhancok megdobálták a kocsinkat. De ezek az incidensek cseppet sem zavartak bennünket, sőt olajat adtak a tűzre. Legközelebb még elszántabban, még szenvedélyesebben énekeltek a munkásindulókat, álltunk ki a kommunista párt programja mellett.

– Véletlenül lettem a kórus tagja – emlékezik az érces hangú Putnok János, a Salgótarjáni Kohászati Üzemek szerszámlakatososa. – Az acélgárban egy műhelyben dolgoztam Gulyis Sanyi bácsival, mint tanuló. Egyszer Sanyi bácsi szerszámot kért tőlem, közben megemlítette, nem volna-e kedvem énekelni. Én még soha nem énekeltem énekkarban, de igent mondtam. Őszintén szólva, féltem egy kicsit, úgyhogy csak két hét múlva mentem el. Aztán ott is ragadtam.

Ma is így van ez. Akit megérint a zengő, szálló ének varázsa, az nem tud lemondani az éneklésről, nem tud szabadulni tőle.

– Közel lakom a kultúrházhoz, sokszor itt bámészkodtam a ház körül és hallgattam a dalosokat – mondja Jäger Sándor, 19 éves bányai ács. – Megtetszett, amit csináltak, jelentkeztem a karnagnál és kértem a felvételemet.

– Nekem barátaim, munkatársaim énekelnek a kórusban – szól Fancsik Gyula, a ZIM fiatal gáztűzhely-szerelője. – Ők mondták, jöjjelek el. Tudták, jó hangom van, meg amúgy is kellene a fiatalok a kórusba. Ma vagyok itt először, de nagyon jól érzem magamat az emberek között. Azt hiszem, mindig eljövök.

Mi tartja össze a kórust? Ki miért áldoz fel önként, sőt szívesen szabad idejéből hetente kétszer két órát, nem számítva a fellépéseket, az ezzel járó utazást?

– A kórusban magam is szórakozom – vallja Pavlik Pál, aki 1951 óta énekel a dalkörben. – A daltanulás, az éneklés kikapcsolja az embert mindennapi munkájából, és igazi felszabadulást, örömet jelent. Igazán jól a dalosok között érzem magamat. Erőszakkal sem lehetne otthonfogni. Hetvenegyben hosszabb ideig beteg voltam, aztán amikor kicsit javult az állapotom, levezettettem magamat a feleségemmel a dalosokhoz, mert már nem bírtam nélkűl.

– Nem sajnálom időmet az énekléstől – veszi át a szót Jäger Sándor. – Munka után jól esik a pihenés, amit számomra az éneklés jelent. A beat-tel szemben ez egészen másfajta szórakozás. A beat nekem egyszerű időtöltés csupán, a kórusmunka viszont állandó tanulás, művelődés, az élmények hihetetlenül bő forrása.

– Életem évtizedek óta a kóruséval fonódott egybe – mondja Putnok János. – Nem bántam meg az itt töltött időt. Azokat a tájakat, ahol évek során itthon és külföldön, jártunk, talán sohasem láttam volna az énekkar nélkűl.

Gulyis Sándor, acélgári nyugdíjas a kórus legidősebb tagja. Hetvenhét éves, de még ma is szorgalmasan jár a próbákra, szereplésekre:

– Nem dohányoztam, nem voltam kártyás életemben soha, énekelni szerettem, gyerekkoromtól fogva. Az ének volt a mindennem.

★

A fiatalítás csaknem valamennyi amatőr énekkar legfőbb problémája, gondja. A Bányász Férfikar átlag-életkora is magas: ötven-ötvenkét év. Nincs utánpótlás – ismétlik, hol száraz tényként, hol kétségbe

esve, országszerte a karnagyok, népművelők.

Mi lehet ennek az oka? Idézzünk néhány véleményt!

Putnok János, 1945-ös énekkari tag: – A fiatalok csak a beat-nek élnek. Jó, nem bánom, legyen az is, de nem ártana, ha mellette ismernék és értenék a kórusművészet szépségeit is.

Balogh Emil, a működtető szerv, a Bányász Művelődési Ház igazgatója: – Régen a gyerekekbe már az iskolában beoltották az éneklési vágyat, iskolai ünnepély el sem múlhatott énekkari szereplés nélkűl.

Kerdi Ferenc, helyettes karnagy: – Szerintem az iskolai oktatásban is hiba lehet. A fiatalok, nem tudom, miért, valószínűleg már itt kapnak csömört a közös énekléstől. Később aztán szinte természetes, hogy tudomásul sem akarják venni a kórusmuzsikát.

Pavlik Pál, a kórus titkára: – A mai fiatalok a művészetnek ezt az ágát nem szeretik. Nem áldozzák rá a szabad idejüket. Pedig szép élményt jelent az éneklés.

Nagy Ildikó 18 éves, érettségizett kivülálló: – Iskolás koromban énekkaros voltam. Akkor szerettem: jó volt a társaság és sok új dalt tanultunk, rendszeresen felléptünk az iskolai ünnepélyeken. De most már nem járnék énekkarba, mert nagy lekööttséget jelent. Sok másra, például könyv-olvasásra, amit jobban szeretek, nem jutna időm.

Virág László karnagy, zeneiskolai igazgató: – Régebben a kulturális lehetőségek száma jóval szerényebb volt a mostaninál. Az emberek a kórusokban művelődhettek, szórakozhattak és politizálhattak is. Az öntevékeny művészeti csoportok közül az énekkar volt mindenki számára a legkönnyebben elérhető, hiszen semmiféle – még zenei – előképzettséget sem kívánt, csak jó fül és hang kellett hozzá. Ma számtalan kulturális lehetőség között választhatnak a fiatalok. Természetesnek tartom, hogy megosz-

lik az érdeklődésük. Nekünk azt, hogy a kórusművészet csaknem teljesen kiesik belőle, mint tény, tudomásul kell vennünk, de ugyanakkor nem mondhatunk le a fiatalok megnyeréséről. Csak a személyes meggyőzés, a beszélgetések eredményezhetnek változást. A fiatalítás, a frissítés különösen most, az októberre tervezett nagy-britanniai szereplésünk előtt férne ránk.

A vélemények megerősítettek elképzeléseinkben: a fiatalokkal már az iskolában, az ottani énekkarokban kell megismertetni és megszerettetni a kórusmuzsikát. A kórus-utánpótlás, a folyamatosság csak így biztosítható. Bizonyára nem ártana a kórusok melletti nagyobb propaganda sem: hadd ismerjék meg minél többen muzsikájukat, sikereiket!

A nagymúltú salgótarjáni Bányász Férfikar előtt komoly feladatok állnak. Ezek: a munkásdalhagyományok őrzése és ápolása, minél több madrigál és népdalfeldolgozás megtanulása, a kórus hangszingazdagságának bővítése, az egyes zenei korszakok szerzőinek és zenéjének megismerése, a zenei látókör szélesítése, s végül a fiatalítás megvalósítása. Bizunk abban, hogy a kitűzött feladatokat teljesíteni tudják, és két év múlva, az újabb országos minősítő versenyen a legmagasabb fokozatot, a fesztivál díjat nyert együttesek között üdvözölhetjük a tarjáni bányász dalosokat.

★

A karnagy a kis emelvényen ül, szemben az énekesekkel. A szemek rá figyelnek. Karjának egyetlen mozdulatára felcsendül az ének: „Én ültettem a cédrusfát...” A két órás próba vége felé járunk. Az énekesek fáradni látszanak. Fegyelmezettségük azonban legyűri a fáradtságot. Lankadatlan lelkesedéssel próbálnak tovább. Titkon talán már most arra a pillanatra gondolnak, amikor reflektorok forró fényeiben fejet lehajtva e dal végén megköszönik a zúgó tapsokat.

Sulyok László

Munkáskórusokról

Az 50 éves Salgótarjáni Bányász Férfikórus jubileuma alkalmából

Ez év májusában került sor Salgótarjában néhány meghívott énekkar és a megye munkáskórusainak VI. Országos Minősítő Hangversenyére. A Szakszervezetek Nógrád megyei Tanácsa, a József Attila Megyei Művelődési Központ, a Bányai Dolgozók Szakszervezete és a KÖTA Megyei Szervezete vállalta e jelentős találkozó megrendezését. Ennek keretében ünnepelte fennállásának 50 éves évfordulóját a megye egyik legrégebbi öntevékeny művészeti csoportja, a Salgótarjáni Bányász Férfikórus.

A salgótarjáni Vigadóban 1924-ben megalakult bányász énekkarnak a felszabadulás előtti években sok nehézséggel kellett megküzdenie, hogy egyáltalán fennmaradhasson. A kórustagok – bányászok és ipari munkások – legjobbjaik tudták, hogy nem könnyű feladatra vállalkoztak. Néhány évvel a Tanácsköztársaság bukása után a féktelen terror és elnyomás ellen

a dolgozók különféle szervezetekbe tömörültek, és így próbáltak harcolni a fennálló rend embertelenségei, üldözései ellen. Ilyen szervezet volt az akkor megalakult Bányász kórus is, mely az első perctől kezdve vállalta a politikai harcot is. Bátor kiállást kívánt ugyanis a különböző összejöveteleken énekelt forradalmi dalok, a szebb, a boldogabb jövőt hirdető munkásdalok, a cenzura megtévesztésére fedőnevekkel álcázott, gyűjtő hatású dalok előadása. S ha a megannyi megpróbáltatás, lemondás, a növekvő kizsákmányolás meg is keserítette a kórus életét, megtörni soha nem tudta. A II. világháborúban szétzilált kórus hamarosan talpraállt: még szinte dörögtek az ágyuk, amikor újra megkezdődött a Férfikar szervezése.

A felszabadulás után az énekkar egyre jobban megerősödött, és a sorozatos sikerek után az elismerés sem maradt el: 1956-ban megkap-

ta a „Szocialista kulturáért” kitüntetést, majd 1970-ben és 1972-ben a „Kiváló együttes” címet. Az országos minősítések lépcsősítsék is fokról-fokra előre haladt: 1964-ben még „Ezüstkoszorút” kapott, de 1972-ben már az „Aranykoszorú diplomával” fokozatot érte el. És most, az 50 éves évfordulón kellett megvédenie e magas fokozatot. Sikertelt.

Virág László karnagy – ez évben vette át a vezetést Maróti Gyulától, aki közel 30 évig vezette kitünően az énekkart – nagyszerűen felkészítette kórusát. Az idősebb és fiatalabb énekesek szerencsés keveredéséből jó hanganyagú szép hangzású férfikart sikerült összekovácsolnia akik odaadón, nagy lelkesedéssel követték intéseit. Műsorukból különösen ki kell emelni Pászti: „Éhségdal”-ának, a szöveg érzelmi hullámmá- sát jól követő, kifejező előadását.

Ez ünnepélyes alkalomból gratulálunk a jubiláns énekarnak az elmúlt időszak nagyszerű eredményeihez és kívánjuk, hogy találjanak sok örömet továbbra is a kóruséneklésben, s legyenek a jövőben is megbízható, lelkes tagjai az öntevékeny kórusok nagy családjának.

★

A háromnapos munkásdalos ünnep sok más szép produkcióval ajándékozott meg bennünket. Az Ózdi Farkaslyuk Radnóti Miklós Művelődési Ház Vegyeskara (karnagy: Vámos József) műsorából a „Salgótarjáni vöröskatonák dala” előadása emelhető ki. Minősítésük: „Ezüstkoszorú”. A Mecseki Szénbányák Kodály Zoltán Férfikara (Pécs) Ivániska Mátyás vezetésével az „Ormánsági népdalok” zeneileg kimunkált előadásával tűnt ki. Minősítése: „Ezüstkoszorú diplomával”. Az Olajipari Művelődési Ház Erkel Ferenc Kórusa (Nagykanizsa, karnagy: Russay Olivérné) Kocsár: „Suhanj szerelem – Szerenád” tételnek stílusos megszólaltatásával ért el szép sikert. Minősítése: „Ezüstkoszorú diplomával”. Az Ózdi Népművelési Intézmények Vegyeskara Korényi Lajos vezényletével Karai: „Barikádra” című forradalmi kórusművét énekelte a legjobban. Minősítése: „Ezüstkoszorú diplomával.” A Ba-

lassagyarmati Kisipari Szövetkezetek Vegyeskara (karnagy: Ember Csaba) izlésesen szólaltatott meg néhány tételt Monteverdi: „Scherzi Musicali” ciklusából. Minősítése „Ezüstkoszorú diplomával.” A Jászberényi Hűtőgépgyár Madrigál Kórusának (karnagy: Rohonczy Andrea) változatos műsorából a madrigálok stílusos előadását emeljük ki. Minősítése: „Ezüstkoszorú diplomával.” A Fővárosi Autótaxi Vállalat Kórusa (karnagy: Puster János) Juhász: Kavarog a forradalom című kórusművének jó előadásával szerzett maradandó élményt. Minősítése: „Aranykoszorú”. A Salgótarjáni Pedagógus Kórus (Karnagy: Virág László) igényes műsorral szerepelt. Különösen kitűnt Udvardy: „Bajoló”-jának finomsága, és Szokolay: „Minitür kantatájá”-nak áradó hangzása. Minősítése: „Aranykoszorú”. A Komlói Művelődési Házak Igazgatósága Vegyeskara (karnagy: Tóth Ferenc) nagyszerűen helytállt. Nehéz, igényes műsorokat stílusosan, muzikálisan adták elő. Kodály: „Székely keservesének” drámai, belülről fakadó előadása emlékezetes marad. Minősítése: „Fesztivál kórus”.

Az eddig felsorolt kórusok minősítésüket az „Általános kategóriában” szerezték.

A Munkásörsg Központi Férfikara Révész László és Tóth Béla vezényletével ezúttal is ki-

magaslóan szerepelt. Legjobb öntevékeny férfikarunk magasfokú zeneiséggel előadott, igen nehéz műsorából Durkó: „Három tanulmány”-ának példamutató megszólaltatását emeljük ki. Minősítése: „Hangverseny kategória”-ban: Fesz tiválkórus diplomával”. A Magyar Kábelművek Férfikarának (Budapest, karnagy: Kalmár Márton) műsorából Bjelij: „A börtönben” című kórusművének hangulatos előadása tetszett legjobban. Az énekkar ezen a hangversenyen nem kérte minősítését.

A munkáskórusok minősítő hangversenyeinek végeztével a résztvevő kórusok megkoszorúzták a Tanácsokztársaság téri Felszabadulási Emlékművet, majd Fasang: „Békét a világnak” összkari előadása után a Megyei Művelődési Központ színháztermében a Bányász Férfikórus tiszteletére jubileumi műsor bemutatására került sor, amely méltó befejezése volt a háromnapos ünnepsorozatnak.

Reméljük, hogy e nagyszerű kezdeményezésnek a következő években folytatása lesz, és Salgótarján a jövőben is szívesen ad otthont újabb munkástalálkozóknak!

SAPSZON FERENC

Tudomány, közművelődés, nevelés

Olyan önálló tudományos bázissal nem vagy csak szűkösön rendelkezünk megében, mint a miénk, a meglévő műhelyek szerepe és felelőssége kétszerez. Önálló kutatás és országos eredmények közvetítése – tehát tudományos munkánk – azonban csak egy részét jelenti sokfunkciójú intézményünknek. Vállalnunk kellett, s a gyakorlat sok példájával igazolható módon vállaltuk is a részvételt a közművelődés sokirányú tevékenységében. Alapvető feladatunknak azonban azt tartjuk, hogy az életre kelt múlt tárgyi emlékeivel dokumentumaival közösséget összefűző tudatot, hazafias érzelmeket és szemléletet formáljunk.

Törekvések, események ismertetéséről kell szólni, – egy műhely útkeresésének és megújulásának máris kézzel fogható tényeiről. A sokféle kezdeményezést, próbálkozást összefűző szándékról: a jelenünket, mostani munkánkat is befolyásoló múlt megismertetéséről, szűkebb világunkhoz fűződő érzelmek kialakításáról, elmélyítéséről.

Gyűjtő, feldolgozó, kiállító és publikáló tevékenységünk során, a megyei múzeumi szervezetben művelt tudományágak keretén belül – régészet, új- és legújabbkori történet, képzőművészet, irodalom – és művelődéstörténet, néprajz – évről-évre számottevőbb eredményeket érünk el. A települések régmúltjának, múltjának és közelmúltjának feltárásával, a feltárás eredményeinek kiállításával, publikálásával hasznos szolgálatot teszünk a szűkebb hazánkhoz, megyénkhez, városunkhoz, községeinkhez való értelmi és érzelmi kötődés elmélyítésének. A különféle kisközösségek: iskolák, szocialista brigádok és az egyének bekapcsolása a gyűjtőmunkába, a gyűjtemények gyarapításába is ilyen irányú, egyre gyakrabban fordul elő, hogy öntevékenyen keresik fel múzeumainkat és kéri, hogy az általuk fontosnak vélt tárgyakat derítsük fel vagy helyezzük el a gyűjteménybe és majd állítsuk ki. Ilyen értékes segítség útján jutott pl. birtokunkba a (nemcsak országos hírességű) középkori könyvgyűjtemény, a munkásmozgalmat kezdeti időszakából származó dokumentumok, ipartörténeti tárgyak, modellek, a munkáséletmód számos emléke.

A szülőföldhöz való kötődést a legintenzívebb állandó, időszaki, továbbá vándorkiállításaink útján erősíthetjük. A megye paraszti kultúráját a Palóc Múzeumban elhelyezett és elhelyezésre kerülő néprajzi állandó és időszaki kiállítások mutatják be. A paraszti gazdálkodás hagyományos tárgyainak, a palócság színes népviseletének, gazdag népművészetének rekvizitumai, a népi hagyományok (községenként népmesék, népi játékok, szólás-mondások és földrajzi nevek) gyűjteményei mind-mind erős szálát szövik az egészségesen fejlődő lokálpatriotizmus köré. Rendkívül hasznosak a megye múltjáról vagy egy-egy nagyobb település fejlődéséről szóló kiállítások: erre talán legegységű bizonyíték a Salgótarján története és bizonyos vonatkozásban a Pásztó története kiállítások sikere. Ennek példáján felbuzdulva a közeli jövőben szécsényi és balassagyarmati múzeumunkban is kívánunk készíteni helytörténeti kiállításokat. Ha-

sonló célokat szolgálnak továbbá azok a monográfiák – Salgótarján története, Pásztó története –, amelyek szinte a kiállításokkal párhuzamosan munkálódtak ki; a Nógrád megye története I., II., III. és IV. kötetei (amelyek számos helytörténeti vonatkozást tartalmaznak) – másirányú funkciójuk mellett – sikeresen kapcsolódnak a szülőföld megismertetéséhez, megszerettetéséhez. De hasonlóan jó szolgálatot tehetnek a honismereti körök, és a falukrónikák írói. Eppen ezért kell sajnálattal megállapítani, hogy az alig néhány éve még eredményes honismereti-helytörténeti tevékenység visszaesett – múzeumi szervezetünk viszont csupán néhány honismereti kör szakmai segítségét tudja csak vállalni.

A megye lakossága is résztvevő a török- és németellenes függetlenségi harcokban: e harcok emlékeinek egy része gyűjteményeinkben, illetve helytörténeti állandó kiállításaink tablói, vitrinjeiben van elhelyezve. 1973-ban 125. évfordulóján az 1848–49-es polgári forradalom és szabadságharcra emlékezve a balassagyarmati Palóc Múzeumban a Múzeumi- és Műemléki Hónap nyitányaként rendezett időszaki kiállításunk, majd az e kiállításunk dokumentumaiból az általános és középiskolák számára didaktikus céllal készült vándorkiállítás látogatói számának nagysága és az elért hatás bizonyítja az ilyen jellegű időszaki és vándorkiállítások létjogosultságát. Eddig kevesen ki nem aknázott lehetőségek rejlnek a végvári harcok színhelyei, az ott elhelyezett emléktáblák, stb, illetve az azokat bemutató fotók, dokumentumok, feldolgozások kötetes erejének hasznosításában. A kérdés jelentőségének bizonyítására a Szirákon – a múzeumi szervezet kezdeményezésére és tevékeny részvételével – helyreállított Teleki László sírhely- és emléktáblaavatás adott lehetőséget a Karancsberényben elhelyezett állandó kiállításunkról, ahol az ellenállási mozgalom megyei eseményeit elevenítjük fel korabeli tárgyak, dokumentumok, fényképek alapján. S ugyanide sorolandó pl. Szomszéd Imrénének a Múzeumi Füzetek sorozatban megjelentetett, Nógrádi partizánok című tanulmánya is.

A haladó irodalmi hagyományok ápolását is fontosnak tartja a múzeumi szervezet. Külön gondnal foglalkozunk – elsősorban 1960 óta – a Mikszáth és Madách életével, életművével kapcsolatos irodalmi és helytörténeti tárgyak, dokumentumok gyűjtésével. Részben a megyei gyűjtőmunka, de legfőképpen a Petőfi Irodalmi Múzeum, és az Országos Levéltár közreműködésével 1960-ban Mikszáth-kiállítást rendeztünk be Horpácson, Madách-kiállítást Csesztvén, 1964-ben. Ezzel szinte párhuzamosan a balassagyarmati Palóc Múzeumban Mikszáth Kálmán és Madách Imre emlékszobákat alakítottunk ki. 1972-ben a horpácsi, 1973-ban pedig a csesztvei állandó kiállítások korszerűsítését, bővítését végeztük el. A megye két nagy irodalmi alakja közelebbi tevékenységéről, írói munkásságáról több, a megyehatáron túl is elismerést kiváltó, a múzeumi szervezet gondozásában megjelent önálló tanulmányt és kötetet tettünk közzé 1964-ben, 1972-ben, majd 1973-ban, – vásárlásokkal, gyűjtésekkel – megteremtettük egy önálló Madách-gyűjtemény kialakításának lehetőségét.

A múzeumi szervezet tudományos apparátusa fentiek mellett számottevő feladatot vállalt a Madách- és Mikszáth-évfordulók megszervezésében, lebonyolításában. A kisebb jelentőségű írók, művészek sorából Bérczy Károly és Szentgyörgyi István életének és műveinek megismertetését tűztük ki célul. Erre kedvező lehetőséget biztosított az a társadalmi segítség, amelyet a honismereti mozgalom aktivistáitól kaptunk. Ez évben dolgoztuk fel Nógrádi Pap László nevelésügyi szakember életét és munkásságát. Gyűjteményünkbe került a Komjáthy munkájáról szóló feldolgozás is. Továbbra is adások vagyunk viszont a megye más irodalmi „apró-

szentjeinek" (pl. Ferenczi Teréz) nevelésügyi szakemberei, a megyében született, vagy rövidebb ideig megyénkben élt képzőművészek, a természettudományok neves művelői és műszaki szakemberek, újítók életművének közkinccsé tételével, hiszen e téren csupán Tittel Pál életútjának feldolgozására vállalkozhattunk.

Nógrád megye – s különösen a salgótarjáni iparvidék – munkásmozgalmi országosan is elismert. A tárgyi és dokumentációs emlékek tudatos gyűjtése a dicsőséges Tanácsköztársaság 40. évfordulója alkalmából indult meg. A kezdetben szűk múzeumi bázisra épülő gyűjtőmunka eredményeképpen, de a nagy történelmi évfordulók kedvező társadalmi hatásaként is, számos értékes tárgy és dokumentum került a múzeum birtokába. Igen jelentős – különösen a 1965–1970 közötti időszakban – az a tevékenység, amely során időszakos kiállítások rendezésével – részben központi, részben helyi anyagból – járult hozzá Salgótarján és környéke ifjúságának és felnőtt lakosságának szocialista neveléséhez.

1965-től 1970-ig a múzeum tudományos dolgozói energiájának számottevő részét az évenként megrendezett jubileumi kiállítások előkészítése, megrendezése kötötte le. Ezek sorából is kiemelkednek a felszabadulásunk 20. és 25. évfordulójára, a polgári demokratikus forradalom és a KMP megalakulása, a Tanácsköztársaság 50. évfordulójára készített kiállítások. 1969-ben állítottuk ki id. Szabó István Kossuth-díjas szobrászművész „bányasorozatát” a salgótarjáni Munkásmozgalmi Múzeumban.

A nagy történelmi évfordulók keretében megrendezésre került kiállítások fontos politikai nevelő szerepet tölthettek be, kár, hogy helyiség hiánya miatt csak néhány hétig voltak megtekinthetők.

– A viszonylag sok időszakos és egy állandó kiállítás mellett ezidőben lendült fel a múzeum tudományos tevékenysége. A múzeum dolgozói és a köréjük csoportosuló helytörténeti kutatók tollából számos feldolgozás jelent meg. (Adatok a salgótarjáni munkásság életkörülményeihez; a Magyar Kommunista Párt Nógrád megyei szervezeteinek megalakulásáról és kezdeti tevékenységükről; Nógrádi partizánok; A salgótarjáni szénmedence munkásmozgalmi, 1919–1932; Adalékok a nemzeti és üzemi bizottságok Nógrád megyei tevékenységéhez; stb.) Löbbs önálló tanulmány tapasztalatai alapján részben a múzeum tudományos apparátusára és a megye helytörténetészeire alapozva készült és az 1965-ben kiadásra került NOGRÁD, az 1972. évi kiadású Salgótarján története, a bányamunkásmozgalmi történetét feldolgozó monográfia, valamint a Nógrád megye története I–IV. kötet.

– 1969. december 22-én Salgótarján felszabadulása 25. évfordulója ünnepségeinek keretében került sor a karancsberényi egykori Légrádi-kastélyban – ahol 1944 végén a Nógrádi partizáncsoport harcálláspontja volt – egy felszabadulási és partizán-élmékiállítás kialakítására. 1971. szeptember 29-én Nógrád Sándor-élmékiállítással bővítettük az emlékmúzeumot. 1973. szeptember 29-én ünnepélyes külsőségek között vette fel a Nógrádi Partizáncsoport Emlékmúzeuma nevet. Az emlékmúzeum látogatottsága példásan kiemelkedő. Ellátogatnak ide a Nógrádi Sándor nevet viselő KISZ-szervezetek, úttörőcsapatok, turista egyesületek, honvédségi alakulatok képviselői. Számos megyén kívüli, sőt külföldi is felkeresi az ország egyetlen partizán emlékmúzeumát.

HÁZÉPÍTÉS

5 millió 389 ezer ember él falun, 3130 községben. A felszabadulástól napjainkig falun csaknem 700 ezer házat építettek vagy építettek újjá. Egyedül 1972-ben 28 ezer lakás épült falun. A falusi lakóházak értéke 80 milliárd Ft, 93 százalékuk családi ház. Minden második fiatal lakást akar építeni.

AKI TAVASSZAL KEZDI

Kint a telkén találkoztam H.P.-vel H.P. 31 éves, itt lakik a faluban, a szüleinél. Öt éve nősült, azelőtt Pesten dolgozott mint festő. Hazajött, beállt a téeszbe, az építőbrigádba.

A telken felhalmozva a kő, a homok, meg a téglá.

– Tervezget? – teszem fel a kérdést, mert látom, nagyon elmélyedt.

– A házat? – kérdez vissza. – Nem, az enyém terve az már készen van. Még az ősszel megcsináltattam, az engedély is megvan. Jó idő kell, ilyenkor ideragad az ember.

– Aztán megvan hozzá minden?

– Igen. Régóta akarjuk, tudja, az öregek-nél azért mégsem az igazi. A sajátjában akar az ember élni. Mindenkinek ez a vágya.

Ahogy végignézek az utcáson, könnyen megállapíthatom a frissen piros cserepekről, hány ház épült tavaly. H.P. telkétől kifelé a faluból legalább nyolc helyen magasodnak a téglarakások. A kő- és homokkupacokat már nem is tudom megszámolni.

„... a falusi házak nem mindenütt a célnak megfelelően épülnek: sok a fennhéjázó, sáttortetős, a tájba nem illő épület. Rossz a beosztásuk, drága, anyagpazarló a kivitelezettségük. (...) Ezek a hivalkodóan drága épületek rontják a faluképet.” Népszabadság. 1973. szept. 5.

AKI MÁR FELÉPITETTE

A gazda szívesen fogad. Bevezet a házba, mert az alagsorba megyünk be az udvarról. Az egész ház alapincézve, lépcső nem vezet lefelé, egyszerűen egy szintben van az udvarral és a magassága legalább két méter. Közel érzem fejemet a lakás (vagy pince?) menyezetéhez.

A betonfalak még csupaszak, az asszony éppen nagymosást csinál, egyenletes morajjal jár a mosógép. A gazda átvezet egy

A múzeumlátogatásokat tárlatvezetéssel kötjük össze. Úgy érezzük, hogy az emlékmúzeumot meglátogatók – a látottak és hallottak hatására alapján – gazdag élményeket távoznak. A változatlan érdeklődésre vall, hogy a Salgótarjától mintegy 20 km-re lévő emlékmúzeumot eddig közel tizenhatezren tekintették meg. A kiállítótevékenység mellett szakmai tanácsadást is végzünk: segítséget nyújtunk – reprodukciós anyagok közrebocsátása útján – a Nógrádi nevet viselő egyesületeknek alkalmi kiállítások megrendezéséhez. Iestérmegyénk egyik múzeumát – a Közép-Szlovákia kerületéhez tartozó füleki múzeumot – ahol Nógrádi Sándor született – ugyancsak kiállítási anyaggal láttuk el.

– A szocialista nevelésben igen fontos szerepet szánunk a munkásmozgály kialakulását, osztályra szerveződését, szakmai és politikai fejlődését, e.e.modjának változásait bemutató tárgyi és dokumentációs emlékek eddigigél szisztematikusabb gyűjtésének, rendszerezésének, majd – ha az új múzeum felépül – bemutatásának. Ezzel párhuzamosan a már felgyűjtött anyagokból időszakos és vándorkiállításokat rendezünk. A Képek Nógrád megye munkásmozgalmából, Az iskolák államosítása, Politikai pártok 1945–1948; 1918–1919; (időszaki és vándor), A munkásmozgály az irodalomban című időszakos kiállítások, továbbá a Salgótarján története kiállításán elhelyezett, a város munkásmozgalmát ábrázoló tablók jól szolgálták a hazafias nevelést. Felszabadulásunk 30. évfordulójára vádó felkészülés, a különböző kollektívák (iskolai, honismereti, helytörténeti szakkörök, szocialista brigádok) bevonása a gyűjtőmunkába, továbbá a gyűjtött anyag keletkezésének, történelmi követelményeinek tisztázása hasonlóan szolgálja fenti célkitűzésünket.

Nagy gondot fordítunk arra is, hogy a különböző eddig nyomtatásban meg nem jelent, de az ifjúság és a munkásság egyes csoportjai, továbbá helytörténészek számára – önálló, vagy kiegészítő jellegű – forrásértékű kiadványt bocsássunk rendelkezésre. Ezzel két forráskiadványt: A Nógrád megyei bányamunkásság küzdelme a Horthy-korszakban, továbbá Dokumentumok, adatok Nógrád megye felszabadulásának történetéből című önálló köteteket adtuk ki.

– Ez évben kerül az olvasók elé a Nógrád megye munkásmozgalmának kezdeti szakaszát (1861–1918) magában foglaló gyűjtemény. Terveink között szerepel az 1918–19-es forradalmak, továbbá az 1948–1962 közötti időszak legfontosabb munkásmozgalmi dokumentumainak közreadása.

Ugyancsak terembe vettük – erre a munkánknak irányt adó tudományos középtávú terv is ösztönöz – a szakszervezeti mozgalom megyei történetének megírását. Az első kötet, amely az 1898–1948 közti időszakot ölel fel, várhatóan már 1974-ben – míg az 1948–1970 közötti periódus összefoglalását 1976-ben – tervezzük megjelentetni.

Adósságaink vannak az ifjúsági mozgalom, a különböző baloldali egyesületek, a szocialista közigazgatás és más fontos témák megyei szintű feldolgozásában. Ennek ellenére úgy érezzük, hogy szakmai munkánkon keresztül alapjaiban sikeresen kapcsolódunk a párt- és tömegszervezetek, neveléssel foglalkozó állami intézmények munkájához, és a múzeumi tárggyűjtemények, kiállítások, kiadványok közrebocsátásán túl a szóbeli ismeretterjesztő munkából is kivesszük részünket.

Molnár Pál

másik helyiségbe, ahol ágyak állnak, közepeken nagy faasztal. Széket húz közelebb és helyet kínál. Amikor ő is leül, ráfordítja arcát, kíváncsian néz.

– Itt laknak? – kérdezem.

– Igen – mondja. – Még fent nincs kész teljesen – mutat fel. – Addig itt lakunk.

– Régen építette?

– Tavaly tavasszal kezdtem.

– Egyedül?

– A fiam segített.

– Dolgozik?

– Lassan két éve, hogy leszerelt a katonáéktól. Lakatos a téeszben.

– És maga?

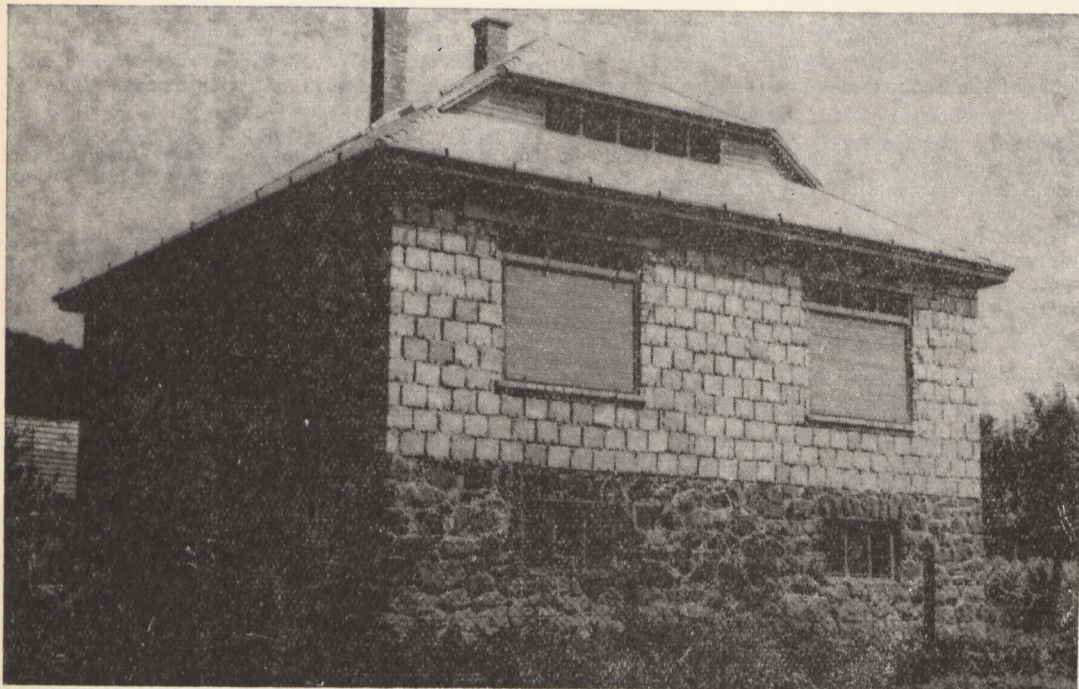
– Bejárok a városba, régen kezdtem, aztán ott ragadtam. Onnan akarok már nyugdíjba menni.

– Soká lesz az még.

– Tíz év, elszalad az.

– Ilyen korban nekivágtott ennek a nagy építkezésnek?

– Miért ne? Tíz év alatt lemegy egy csomó részlet, mert OTP kölcsönt is vettünk fel, meg volt egy kis örökség. A fiam pedig dolgozott. Bent a téeszben. Meg itthon is, a feleségemmel. Három évig foglalkoztak bikhizlalással, az asszony tartott vagy háromszáz tyúkot, aztán csurrant is meg csöppent – mondja és mosolyog. Látszik rajta, hogy elégedett.

Megkínál egy kupica pálinkával, amelyet egy harmadik helyiségből hozott ki, aztán invitál, nézzem meg fent az építkezést. Létrán kell felmászni, mert lépcsőre még nem futotta. Fent alig győzőm számolni a szobákat; van legalább négy. Apró, szépen erezett parkettával lerakva. Az elszoba mintás csempével burkolva.

– Olasz – mutatja széles mosollyal.

A fürdőszoba zöld fényben úszik; zöld a kád, a mosdó, zöld a csempe.

Hasonlítási adatok. Egy kétszobás, konyhás, fürdőszobás falusi családi ház bekerülési összege 1962-ben: 140–150 m/Ft. (60 m² alapterülettel). Ugyanez a ház 1973-ban: 190–200 m/Ft-ba került. Ha a kétszobás, konyhás, fürdőszobás falusi házat sorházban, kisé kibővítetten építjük tel (ezt a tórtmát a kormányzat népgazdasági szempontból – területgazdálkodás, közművesítés – fokozott kedvezményekkel támogatja), a bekerülési összeg csak 220–240 m/Ft-ra emelkedik. Ellenpont: a környéken több házat építettek 360–380 m/Ft-ért, de volt olyan építető, aki felépítette – a saját erejét, ügyességét leszámítva – 170 m/Ft-ért.

A TERVEZŐ

M. J. építésztechnikus. Mosolygó arcú, vidám ember, kiegyensúlyozott.

– Régóta tervezek. Az utóbbi időben rendszeresen.

– Azelőtt?

– Elvértve, persze a korábbi időszak az indulásé volt. Ma már sokkal könnyebb.

– Hogyan kezdődik a tervezés?

– Egyszerű a kérdés, a válasz nem nehéz: aki építeni akar, megkeres. Elmondja, mit akar vagy mit szeretne, aztán megvitátjuk.

– Olyant is akarnak, amit esetleg előírás tilt?

– Természetesen. Meg kell magyarázni, és

ez sokszor nem is egyszerű. Van, aki görcsösen ragaszkodik az elképzeléséhez.

– Milyen házat tervez legszívesebben?

– Nézze, a tervezés nem egyszerűen egy sima megrendelés. Vannak előírások, meg az ember hozzáteszi az alkotói elképzelést is. Kényelmes, célszerű házat szeretek tervezni, és örülök, ha a megrendelő az elképzelését megtalálja benne.

– Embere válogatja?

– Természetes. Mászt kell terveznem – még ha falusi házról beszélünk is – a parasztembernek, mászt a munkásnak és egészen mászt az értelmiséginek.

– Mi a „sláger”?

– Itt falun a sátoztetős ház. A többség ezt kéri, tudom, hogy a falukép szempontjából egyhangú, de a megrendelőé a szó. A nyeregtető nem hódtított még kellően, pedig az a leghasznosabb a térkihasználás miatt, meg szépségre is elsőbb.

– És a mandzard tető?

– Ezért rajonganak. Nem tudom és a többi tervező sem tudja megmagyarázni, hogy nem jó, drágább és rontja a ház képét. Még büntetésre is vállalkoznak, csak

megépíthessék. Persze, sok tapasztalatom van arról is, hogy eltérnek a tervekől, jóval nagyobbát építenek: ezek anyagpazarlók, csúnyák, otrombák.

– Ha már az anyagról esett szó, a helyi anyagokat hogyan hasznosítják?

– Vegyesek a tapasztalataim, van aki felhasználja a követ, van aki nem. Természetesen az is nagyban közrejátszik, hogy a kő drágább, mint a beton. Az utóbbít egyszerűbb bedolgozni.

– Önmagának még nem tervezett? Amiben csak a saját elképzelése van benne.

– Tudom, ezt miért kérdezte. Higyje el, sokszor elgondolkoztam azon, hogy a falusi építkezésekben fellelhető egyhangúságot célszerű, a tájba illő házak építésével kellene megváltoztatni. Csináltam is ilyen tervet, pályázaton díjazták, aztán nem tudtam eladni senkinek.

A MŰSZAKI OSZTÁLY VEZETŐJE

N. S. húsz éve dolgozik a tanácsnál, ebből az időből legalább kétharmadában az építkezésekkel foglalkozott. Van is gond meg baj. Negyvenöt éves, halántékán fehér a haj.

– Ahol ilyen nagy az építkezési kedv, ott azért fokozottan kell őrködni a szabályok felett.

– Ez természetes. Ezen úgy segítünk még korábban, hogy elkészítettük a falukörzeti központok rendezési tervét. Az a célunk, hogy szép, rendezett falvak alakuljanak ki.

– És a végrehajtás?

– Látja, ez már nem egyértelmű. Azokat a terveket szakemberek készítették, többször átvitatta a faluban élőkkel. Aztán jóváhagyja a tanács testülete, és ahogy telik az idő, mindig változtatni akarják. Persze, sokan szeretnék az egyéni elképzeléseiket érvényesíteni.

– Hol tart a mai modern falu megvalósítása?

– A rendezési tervek kijelölik ezekben a központokban a többszintes lakóházakat. Egyes tanácsok követendő példával járnak

elől, sajnos akad olyan tanácsl vezető, aki idegenkedik, irreálisnak tartja. Pedig a fiatalok már nem akarnak azokban a régi nagy kertekben kapálni.

– Milyen az „építkezési morál”?

– Vegyések a tapasztalatok. Ha nagyon szigorúan vennék, minden építkezésnél lenne valami szabálytalanságot találni.

– Miből adódik ez?

– A helytelen elképzelésekből. Megszületik az elhatározás, hogy építenek, telket vesznek, terveztetnek. Ez eddig rendben is lenne, de közben az elképzelést már nem tisztázzák. Assák a kutat, aztán mikor elkészül a terv, a kút olyan közel van a házhoz, hogy az ablakból lehet merni a vizet. A védőtávolságokat nem tartják be. Persze a tanács is hibás, mert nem ellenőrzi, s megfelelő felvilágosító munkával is többet lehetne elérni. Például az előkerteket is egyenesen feleslegesnek tartják, aztán télen az úttestről söprik a havat, hogy az autók ne vágják fel a piszkot. Természetesen ez nem általános, ezek csak kiragadott példák.

– Lakják egyáltalán ezeket a házakat?

– Sajnos, még változatlan a „tisztaszoba” elve: sokfelé látni családokat szoroskodni nyárikonyhákban, pedig ott a nagy lakás. A kerítésekből meg „versenyt” csinálnak: születnek olyan giccs-költemények, amelyek húsz-harmincezerbe kerülnek.

Négy évet vizsgálva 1969-ben épült a megyében 266 lakás állami, 892 magánérőből (összesen: 1158 lakás); 1970-ben 302, illetve 962 (1264); 1971-ben 440, illetve 1078 (1518); 1972-ben

500, illetve 1524 (2024.) Országos adat az 1972-es évre: állami lakás 29 489, magánérőből 60 705, összesen 90 194. A magánérőből épített lakások hosszabb idejű előtakarékoságból, ezt kiegészített OTP-kölcsönök igénybevételeből valósulnak meg. 1972-ben a rét-sági járásban OTP-kölcsönrel 180, kölcsön nélkül 29 házat építettek. A megyében 950 házat OTP-kölcsönrel, 122 kölcsön nélkül, országosan OTP kölcsönrel 49 909-et, kölcsön nélkül 10 796-t építettek fel.

AKI MOST TERVEZTET

Negyven éves lehet, gyűrött bársony zakójában zavartan áll a tervező előtt. Beszél, magyarul. Munkához szokott kemény ujjai között nem áll meg a hegyesre faragott ceruza. Kusza vonalakat húz a fehér papírra. Szeretné magát megértetni: – Ide kellene a szoba, ott pedig a veranda legyen, de üvegezett. Ha lehet, akkor fürdőszoba meg jó nagy konyha. A nyárikonyhát se felejtse ki! Tudja, a disznóvágások! Meg az asszony ott főz, mos. Aztán legyen benne még... – és tovább magyarul mindarról, amit megálmodott és holnap megvalósít.

A KIVITELEZŐ

K. J. kőműves kisiparos, fiatal, vidám ember.

– Az építkezésnél kezembe adja a gazda a tervet és azzal kezdi: – Képzeld, ide tette a tervező az ajtót, hogy néz az ott ki? Átesszük ide, az ablakot pedig a másik oldalra, úgy sokkal jobban mutat. Itt

pedig ezt a nyitott teraszt lefalazzuk és kész... – Nem tudok mit mondani. Legtöbbször hozzátesszik: csinálja vagy mást hívjak?

Örvendetes az előrelépés az épült lakások szobáit tekintve. 1962-ben a rét-sági járásban épült 142 lakásból 118 kétszobás és csupán 1 volt háromszobás. A megyében 1969-ben az épült lakások közül 389, 1972-ben már 1252 volt kétszobás, a háromszobás lakások száma az 1969-es 207-ről 694-re ugrott. Országosan az épült lakások közül a 2 és többszobások aránya 77,3%

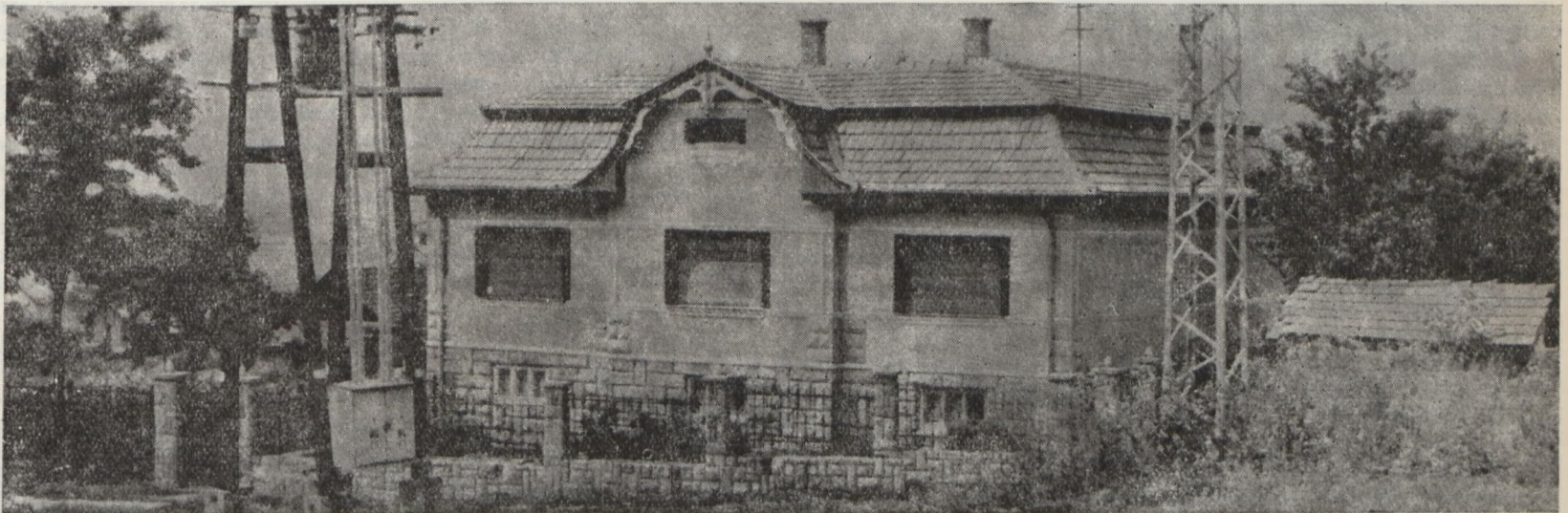
A LEGNAGYOBB HÁZ TULAJDONOSA

U. község Petőfi utcájában áll egy „csodálatos” nagy ház. Valóban nagy, olyan sokszögletű, a kék vakolat meg az érdekes megoldású mandzard tető már megszűröl magára vonja a figyelmet. A többi ház vonalától legalább egy méterrel kijebb áll. A cifra vaskerítés, mint király palástján a rojt, úgy futja körbe a házat.

A faluban azt mondják, a gazda nagyon boldog és büszke a házára. Az indulásnál a legkülönbet akarta. Megcsináltatta a tervet, láttam is, Két szoba; egyszerű, célszerű falusi ház. Aztán ő egy kicsit módosított rajta. Csak úgy. Olyan nagyra sikerült a végén, hogy maga sem tud eligazodni benne. Az árát kérdeztem, de kitért a válasz elől.

Most mérges mindenkire, a „világra”, mert megbírságolták. A házából nyugodtan „kítelne” két takaros falusi ház.

Kő-Szabó Imre

A magánlakás-építésről

Napjainkban soha nem látott dinamizmussal jelentkezik és népszerűsödik a magánépítési igény és tevékenység. A magánlakás, üdülő, garázs, a kiskertmozgalomhoz tartozó telkeken létesített hétvégi ház vagy éppen szerszámkamra tömeges elterjedése életszínvonalunk örvendetes emelkedéséből származik. Am a kapcsolódó igények kielégítése olyan súlyos problémákat vet fel, hogy a megoldás érdekében fokozott figyelmet kell e kérdésnek szentelnünk.

Kiindulásul annyit, hogy Nógrád megyében a magánlakás-építés körülbelül 70 %-a családiház formában valósul meg – elsősorban a városokon kívül. A sorházas, társasházas építési forma is elterjedt ugyan, de elsősorban a két városban. Kétségtelen, hogy az utóbbi sok szempontból kedvezőbb az előbbinél: gazdaságosabb a közművesítés, szervezettebb és anyagi meggon-

lásból praktikusabb maga az építés, bár igaz az is, hogy a bér-lakásokhoz hasonlóan nem elégít ki olyan funkcionális igényeket, amelyek a külön használatú telekhez kapcsolódnak: garázsépítés, hobbykert, tárolóhelyiség, barkácműhely, kisállattartás stb.

Maradjunk a magánlakás-építésnél!

A magánlakás-építés „lakástermelésünk” hallatlanul fontos része, ennek híján a Kormány által kitűzött 15 éves program – 1975-ig egy millió lakás felépítése – nem teljesülhetne. Mai eredményeink ismeretében nem lehet ez kétséges, hiszen a felszabadulás után épült lakások kétharmad része magánlakás, és ha csökkent is a IV. ötéves tervben ez az arány, még mindig meghaladja az 50 százalékot.

Már esett említés arról, hogy a magánlakásoknak (megyénkre és országosan is jellemző ez) csupán kisebb hányada – mintegy

25–30 %-a épül magasan szervezett, közművesített, teletszerű többszintes, vagy más nagyobb laksűrűséget adó formában, ezért itt és most inkább a nagyobb arányú falusi családiház-építés problémáiról ejtenék szót. Hiszen jelentősége rendkívüli: meghatározó szerepe van a falusi életforma, az izlés fejlettsége (lakáskultúrán át) vagy a településfejlesztés vonatkozásában – utóbbiról szólva azt is állíthatjuk, hogy községeink többségében egyedüli fejlesztési tényező. Nem közömbös tehát, hogy milyen formában jönnek létre, hogyan befolyásolják-alakítják a település arculatát ezek a lakások, családi házak, milyen lesz alaprajzi elrendezésük közműellátásuk, modern életre való felhasználhatóságuk.

Megyéinkben évente 800–1000 családiház épül (1971-ben 994, 1972-ben 1072) – ez az összlakásépítésnek mintegy 53 %-a. Vidéken – megyénk községeiben – ez az arány 85–90 % körül alakul. Vízrel és csatornázással ellátott az utóbbiak 25–30 %-a, szemben a megyei összes 50–60 %-os arányával. Villamosenergia ugyan kivétel nélkül mindegyikben van, de kiépített úttal, kiszolgáló bolthálózatokkal már igen gyakran nem rendelkeznek. Ezekhez a hátrányokhoz járul, hogy más lakásépítési formákkal szemben lényegesen nagyobb anyagi erőt, saját munkát, szervezést, utánjárást igényel felépítésük. Az OTP nyújtotta hitellehetőséget ugyan az építettek többsége kihasználja (kb. 30 % épít OTP-kölcsön nélkül), mivel azonban a megyei hitelpolitika szerint a kölcsön tényleges összege a kiemelt településeken (városok, nagyközségek) a 80 000 Ft-ot, egyéb településeken a 70 000 Ft-ot, gyakorlatilag az átlagos 55 000 Ft-ot nem haladhatja meg – az átlagos kivitelezési költség viszont egy átlagos nagyságú, részben alapincézett családi ház esetében 200–250 000 Ft –, kiszámítható, hogy az építetőknek mintegy 100–150 000 Ft „előtakarékossággal” kell rendelkeznie.

És akkor még csak az anyagiak kerültek szóba, hiszen köztudomású, hogy mekkora saját és rokon munkát fektet be, mennyi gondot, utánjárást vállal magára tervek beszerzésével, hatósági engedélyeztetéssel, építőanyag beszerzésével a magánlakást építő. S neki nem jár a gyermekek és eltartottak utáni szociálpolitikai kedvezmény, a többi lakásépítési formához viszonyítva korlátozottabb a munkáltatói támogatás mértéke is.

Summa summarum: a családiházat építő-építető tehervállalása minden más lakásépítési formát, lakásszerzési módot keresőénél súlyosabb.

A kérdés másik oldala, hogy míg a saját eszköz és energia felhasználása révén a magánlakás-építkezés jelentősen csökkenti az állam lakásépítési terheit, ugyanakkor az állami beavatkozás, akár a gazdasági, akár a szervezési, hatósági irányítás, elmarad a kívánalmaktól. Ami viszont olyan gondolhoz vezet, hogy például korszerűtlen a lakásalaprajz, korszerűtlen a szerkezet, kedvezőtlen az esztétikai megjelenés, gazdaságtalan az építés, sok a komfort nélküli lakás és az anyagilag megalapozatlan építési igény miatt befejezetlen maradt vagy mértéktelenül elhúzódozó építkezés.

Miért olyan magas még napjainkban is a családi házat építők aránya, mi okozza a népszerűsödést a kedvezőtlen gazdasági feltételek ellenére is? A kérdés megválaszolása kimerítő vizsgálandást kívánna, annyi azonban megállapítható (már amennyire ezt az ilyen kérdésekben az enyémhez hasonló járatlanság alapjáról bárki is teheti), hogy egyik meghatározó a család mint hagyományos termelőegység: azt értve ezen, hogy a falusi család „feje” többnyire iparban foglalkoztatott, fix keresettel rendelkező eljáró, míg a család többi tagja a térszben, háztájiban tevékenykedik. A termelési funkción kívül persze nagyon sok olyan módot is biztosít az önálló telkes családi ház, amit más, zártabb építési forma nem tesz lehetővé: ilyen a már említett garázs, tárolóhelyiségek, pihenőkert stb. E funkciók aránya változik aztán annak megfelelően, hogy a családi ház városi vagy falusi-e, egészen addig, hogy lakóudvarra zsongorodik vagy lényegileg csupán a lakás természeti kiegészítése. A falusi házaknál ez utóbbit alig veszik figyelembe: ott a lakás teljesen elszakad a természeti környezetet adó kertetől, zárttá válik, magas lábazatra helyezik – így kialakul a Lakás, amelyet csodáson berendeznek, de nem laknak. Lakják viszont a már eleve mindennapi életük lebonyolítására tervezett-kialakított alagsori lakókonyhákat, melléképületszerű nyárkonyhát.

Lépjünk közelebb ehhez a problémához!

Egy családi ház átlagos értéke 200–250 000 forint, sokszor még több: egy szorgalmas élet, egy család megfeszített munkájának eredménye. Egyéni haszon. De nemcsak az. Társadalmi haszon is:

ha felépül, a nemzeti vagyon részévé válik. Akkor is, ha rossz minőségű s így rosszul használható. Nyilvánvaló hát, hogy hatékonyabban kell örködnünk: legyen a használati érték az értéknek megfelelő! S ne lehessen érv annak az érve, aki „az én pénzem-ből lesz, olyan legyen, amelyet akarok – én élek benne”-elvével replikázik. S ne lehessen általános gyakorlat ismerősök, rokonok, tekintélyek sokszor izléstelen, pöffeszkedő, rosszul használható házának utánzása. Mert a rosszul tervezett leendő otthon, ha nem is szükségszerűen az, de lehet rossz életmódot kialakító s ezáltal tudattorzító erő.

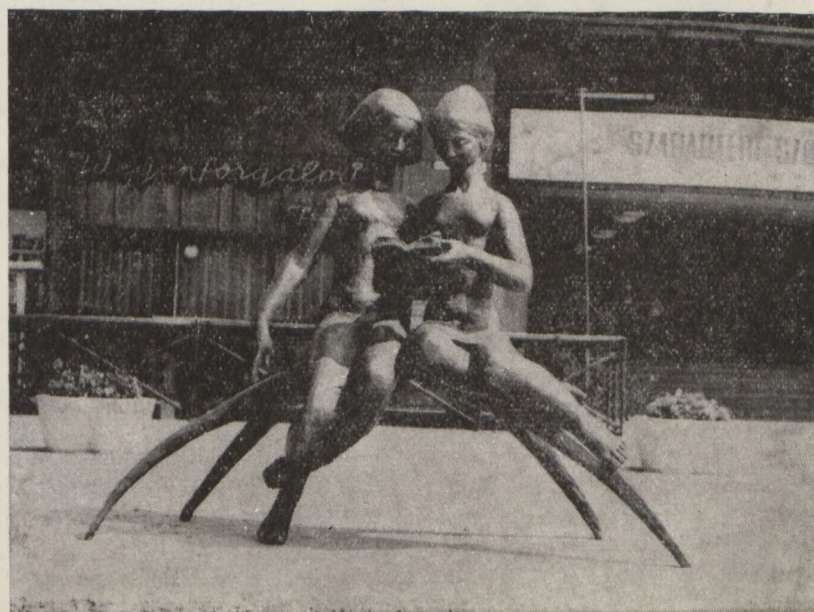
Mi lehetne az „egy lépés előre?”

A jó lakás alapja a jó terv: kívánatos lenne a jó típustervek minél nagyobb arányú felhasználása. Mert a tervek zömét ma még magántervezők készítik – nagy az ő felelősségük is az építetők izlésformálás terén. Felkészültségük jelenleg nem teszi őket erre alkalmassá: megyénkben pl. körülbelül 130 magántervezőnek van tervezői „jogosítványa”, közülük 60–70 dolgozik e körben rendszeresen: 15 építésmérnök, 40 építőipari technikus és kisszámú közműves mester. (A tervek zömét technikus-tervezők készítik, s meg kell mondani, hogy a kevés kivételtől eltekintve a korszerűtlen szabványmegoldásokat részesítik előnyben, nem képesek vagy hajlamosak a korszerű lakás iránti igény felkeltésére.)

Meg kell teremteni – mert a magánlakásépítés (lehetőségeinkhez képest) alacsony színvonalának oka – a „magánérintés” építkezés szervezetségét, megszüntetendő a hatóságok ma még eléggé elnéző fellépése és a felhasznált tervek alacsony színvonala.

Mert végezetül arról szólván, hogy pedig milyen fogyatékosai vannak egy mai családi háznak s terveinek, arra tágabb áttekintés helyett, hogy válasszam ide Callmeyer Ferenc írásának (A saját-ház-építés és az üdülőépítés terveiről, Hazai Építésügyi Tájékoztató Közlemények 1974/2) néhány gondolatát. „Az alaprajz korszerűségének vizsgálata labilis alapokon áll. Az életforma, melyre az alaprajz szerveződik, kialakulatlan mind vidéki, mind városi vonatkozásban... A század harmincas éveinek kispolgári alaprajzi szervezete uralkodik a magyar alaprajzokon. Ennek lényege az előszobára szerveztség, a szobák használati értékének bizonytalansága, a külső és belső tér kapcsolatának elhanyagolása... az utcai szobák előbb-utóbb használhatatlanná válnak és a lakás teljes napi funkciója a lakókonyhába szorul. (ÉGSZI-felmérés: az új lakások 34 %-ában a televíziót a konyhában használják.)... Visszatérve a tervezés és terveletés problémájára, megemlíthető, hogy a megoldás nem az egyedi tervezés minőségi javításában, hanem a típustervek választékának bővítésében és nem utolsósorban nivós, államilag támogatott propagandájában rejlik... A tanácsadó szolgálat regionális megszervezésével, a típustervek, prospektusok általánosabb terjesztésével (könyvárusi, újságárusi forgalmazás) és intenzívebb lakásépítés-kultúra szolgáltatással (kommunikációs eszközök – ingyen propaganda füzetek) a lakásépítésnek ez az állam által elhanyagolt területe felkarolható lenne.”

Szinyei Béla

Nem romantikus idő volt, hanem harc, munka

A beszélgetés Lipták József elvtárrsal, a Szakszervezetek Nógrád megyei Tanácsának vezető titkárával, egykori ifjúsági vezetővel készült, emlékezéssel a mozgalom 1945–48 közötti időszakára.

– Tizenkilenc éves fiatalemberként érte a felszabadulás. Azonnal kérte a felvételét a kommunista pártba és szinte ezzel egyidőben – pártmegbízatásból is – bekapcsolódott az ifjúsági mozgalomba. Meddig dolgozott ifjúsági vezetőként?

– A MADISZ-nak voltam tagja és 1945–48-ig titkára is Karancslapújtó községben. 1948-ban Budapestre kerültem iskolára: amikor elvégeztem, Pesten dolgoztam a Központban. 1950-ben, a DISZ megalakulásakor jöttem vissza Nógrád megyébe: először három hónapig városi titkárnak Salgótarjánba. Az ellenforradalomig a DISZ megyei titkáráként vezettem a megye ifjúsági mozgalmát, az ellenforradalmat követően munkálkodtam a KISZ létrehozásán 1957 áprilisának első felében – a KISZ megalakulása után – kértem áthelyezésemet a „felnőtt mozgalomba”.

– A MADISZ-tól és a különböző rétegszervezetek tevékenységétől a KISZ megalakulásáig hosszú az út. Közben sok változás ment át az ifjúsági mozgalom. A mai fiatalok már nem nagyon ismerik a „rétegidőket”. Mik voltak a háborút követő időszak jellemzői, hogyan alakultak meg a rétegszervezetek?

– Ennek az időszaknak a fő jellemzője? Egy világháború után voltunk. Amikor az ifjúság kijött a pincéből, a sötétségből, olyan időszakot követett a felszabadulási kor, amelyben korábban az ifjúság egymással találkozni, szót váltani, szórakozni nem tudott. Tehát egyik fő igénye az volt, hogy találkozhasson, másrészt pedig kereste az útját, helyét a társadalomban. Ebben az időben sok bált és más rendezvényt szerveztünk. Mindent pótolni akartunk, amit a háború elvett tőlünk.

Ekkor még valóban rétegszervezetek voltak. A MADISZ (Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség, a kommunista párt ifjúsági szervezete alakult meg először, majd sorban a többi pártok is megszervezték ifjúsági bázisaikat. Egy községen, városon, az országon belül kommunista, szociáldemokrata, kisköz, parasztiifjúsági szervezet működött. Szét volt tépve az ifjúság. Szervezeteik a felnőtt pártok programja alapján önálló politikai arculatot mutattak, de jellemző volt mindre, hogy tagságuk szórakozott, találkozni akart. Járási, megyei irányítás nélkül, spontán helyi, üzemi kezdeményezésekre alakultak, és egyik fő tevékenységük a hasonló gondolkodású, szemléletű, környezetű, azonos foglalkozású szülők fiataljainak összefogása volt. Ez elsősorban úgy jutott kifejezésre, hogy akik az iparban dolgoztak, azok a MADISZ-ba vagy a SZIM-be (Szociáldemokrata Ifjúsági Mozgalom), akik a mezőgazdaságban dolgoztak, a kisköz vagy a parasztiifjúsági szervezetbe küldték a fiatalokat. A vallásos szülők – függetlenül foglalkozásuktól –

a KALOT-ba (Katolikus Agráriifjúsági Légyenyegyletek Országos Testülete) irányították a fiaikat.

A MADISZ a forradalmi, tehát a szocializmust, munkáshatalmat akaró; a kommunista párt útját, programját követő, azt magáévá tevő munkásifjúságot szervezte. A szervezet vezetői gyűléseiken, rendezvényeiken a kommunista párt politikáját, tanításait közvetítették a fiatalokhoz. De ez jellemezte a többi rétegszervezetet is: a felnőtt pártprogramok, a napi feladatok alapján szervezett politikai munka. A különböző rendezvényekre, a pártok által szervezett programokra is minden ifjúsági szervezet a maga tömegeit mozgósította.

– Nógrád megyében hogyan oszlott meg az ifjúság a különböző rétegszervezetek között?

– Legnagyobb bázisa a MADISZ-nak volt, különösen Salgótarján város és járás területén, meg a medencét övező községekben. A kisköz és parasztiifjúsági szervezeteknek a külső járásokban – mindenekelőtt Balassagyarmat és Pásztó környékén – volt erősebb befolyásuk. A SZIM Zagyvapálfalva, Nagybátony térségében és egyes üzemekben szerveződött periférius hatással. Az arányokat tekintve a megye ifjúságának kétharmadát a MADISZ tömörítette, mellette a kisközségi ifjúsági szervezet rendelkezett számottevő erővel. A KALOT-nak elszórta helyi szervezetei működtek.

– Az egyes ifjúsági szervezetek között például egy faluban voltak-e viták és mi jellemezte ezeket? A véleménykülönbségek eltértek a felnőtt pártokéitól, vagy azok tükröződtek a fiatalok között is? Emlékszik konkrét esetekre, amelyekkel a véleménykülönbségek jellemezhetők?

– A kisközségi ifjúsági szervezetek vezetői általában a 20 vagy annál több holddal

rendelkező szülők gyermekei voltak. Ők magukra értékék a föld felosztását (a 20 holdjukra is), így ellene agitáltak, sőt még gondolatként is elleneztek szóba kerülését. Ebből és hasonló problémákból összeütközésük támadt az ifjúsági szervezeteknek. Nemegyszer megtörtént, hogy levágtuk a villanydrótot – mi az övéket, ők a miénket. Vagy az estéknenti tevékenységet néha megakadályozta, hogy a vezetés összecsapott: már úgy értem, hogy egymást az utcán elraktuk. Tehát sokszor tettlegességig fajult a vita. Vagy például a különböző rendezvényeken, mindenekelőtt március 15-e alkalmából, versengés folyt, ki vonultat föl több fiatalt. Mi a forradalmi jelszavak mel-

lett elsősorban József Attilát szavaltunk, ők inkább 1848-ra, a magyarságra, a nemzeti jelszavakra „hivatkoztak”. Ezek a harcok, összetűzések '45 és '46-ban nemcsak a községekben és alapszervezeti szinten, hanem városi, járási rendezvényeken is jelentkeztek.

– Az 1945 és 1948 között felvetődő nagy politikai kérdések, a hatalom kérdése hogyan jelentek meg az ifjúság körében?

– A hatalom birtoklása személyi kérdésekben is jelentkezett. A községekben úgy, hogy a régi főjegyző, a régi hivatalnok marad-e vagy az újakból: a munkásokból szerveződik községi, városi vezetés. A MADISZ, a kommunista párttal a legjobb fiát küldte a vezetésbe. Egy példán megvilágítva: kiadtuk a jelszót, hogy „El a reakciós írakkal a község házáról!” (A főjegyző elvonult a fronttal, de az apparátusa ottmaradt.) Ekkor a MADISZ a község háza elé vonult, ott megnevezte, hogy ki az, aki nem kívánatos, ezért „azonnal hagyja el a helyiséget.” Ugyanakkor a saját emberüket már be is ültették a helyére. Nyilvánvalóan a másik párt, a másik ifjúsági szervezet is funkciót akart szerezni a hatalomból. Volt időszak, amikor mi kerekedtünk fölül, de előfordult, hogy egység jött létre és azok képviselőit is bejuttattuk a vezetésbe – 3:1, 2:1 arányban.

És ha ez hőskor volt... Nos, ez a mi számunkra nem ám forradalmi, romantikus idő, hanem harc volt, munka, politikai vereség. Sokszor a tetlegességig... legfeljebb ennyiben romantikus. De nekünk abban az időben nem volt az. Tehát a személyes harcos kiállás, a cselekvő politikai magatartás követelmény volt.

– Ön hosszú időn át dolgozott az ifjúsági mozgalomban vezetőként. Az ifjúságpolitikai munka tapasztalataiból milyen útravalót hozott magával?

– Viszonylag hosszú ideig és mozgalmas időszakban voltam ifjúsági vezető. Az ifjúsági mozgalomban lettem vezető is, ember is, politikus is. Az nevelte szemléletemet, modoromat, egész jellememet... De nemcsak nekem, hanem ezreknek és százezreknek a megyében és az országban. Szerettem és szeretem, érdekel ma is az ifjúság.

– Hogyan látja a hetvenes évek ifjúsági mozgalmát Magyarországon, és mi a véleménye a mai fiatalokról?

– Akár műveltségét, ismereteit, felkészültségét, morálját, humánusát, politikai magatartását veszem a mai ifjúságnak, szinte össze sem hasonlítható, mennyivel kulturáltabb, műveltebb, politikumában magasabb szinten áll, mint a mi nemzedékünk volt.

De bonyolultabbak, összetettebbek a mai feladatok is: nem olyan látványos, a barikádok nem határolódnak el annyira élesen, mint az én ifjúsági vezetésem időszakában. Egyébként, ismét megemlítem, az sem volt akkor romantikus számunkra, hanem nagyon komoly harc, küzdelem, a mindennapi életünk, napi munkánk szerves részévé vált. Semmi rendkívülit, forradalmi nem láttunk ebben, mint ahogy, véleményem

szerint a mai fiatalok sem látnak még ma. De az lesz a ma ifjúságának tevékenysége is. Ha tizenöt-húsz év múlva visszatekintünk, nagyon romantikus lesz és forradalmi. Ismételten, ha majd visszatekintünk... Az ifjúság örök tulajdonsága, hogy robbanékony, hogy egészséges türelmetlenséggel rendelkezik. Ha ezt szinkronba hoz-

zuk az idősebbek higgadságával, megfontoltságával, tapasztalatával, az nagyon szép és nagy eredményeket hoz. Jó szellemű, életerős, a reá váró feladatokra felkészülő fiatalságunk van és ebben megtalálható a KISZ-nek, az ifjúság magjának élesztő, szervező ereje is.

Prokay Gábor

A faragó ember

Azelőtt minden környéken akadt egy-kettő.

Főképpen pásztor emberek mert a fafaragáshoz sok idő és nyugalom kell. A falvak, a puszták lakóit, a szegényeket, a nincsteleneket maga a szükség is arra kényszerítette, hogy egyes használati eszközeiket maguk készítsék. A népi faragó művészet mégis sokkal többre volt képes és hivatott, mint a természetes és alapvető emberi szükségletek pusztá kielégítésére. Soha nem érte be a tárgyak használhatóságával, annál jóval többre tört: a tartalom és a forma, a használhatóság és a szépség összhangjára.

A bárkányi „faragó ember”-t Bozó Istvának hívták. Bár nyolcvankét évig élt, viszonylag keveset faragott. Télen azért, mert a pásztorokdásnak már legénykorában búcsút mondott. Jött a háború, az első, s nagyobb baja ugyan szerencsére nem esett, csak éppen a megvadult harci mén leharapta a jobb keze középső ujját. Később, idősebb korában az ujjhijjas kézfejet nyomorékká zúzta a kocsi rúd. Attól kezdve a faragó kést nem tudta többé a kezébe venni.

– Egyszerre haltak meg az édesanyámmal – mondja Klári néni, a fiatalabbik lánya. – Édesapám meghalt úgy hat óra felé, az édesanyánkra fél órára. Mire az egyiküket felöltöztették, addigra meghalt a másikuk. Nagyon betegek voltak. Az utolsó két hétben már nem is tudtak egymásról.

Az eltűnt idő romló, néma tanúi. A jellegzetes homlokzatú, szabadkéményes parasztház, amely az ezerkilencszázas évek elején épült. Bizonyára kevés hasonló van már a környéken. Az udvaron a tépett kerekeskút, mellett a kiszolgált kemence, fölötte alacsony sőtörtető, amiről leszédülni készülnek a cserepek. Aki megveszi, nonszokóra szétlöki a vályogfalakat, s helyükre nagyablakos, tágas családiházat épít. A máltó-fogyadozó használati eszközök, lim-lonok szemébe kerülnek.

De a fafaragványok egészen biztosan még számos nemzedéket fognak gyönyörködtetni.

Nehéz élete volt a faragó embernek. Háborúk, forradalom, szegénység, három gyerek, sok munka. Harmincnyolcban kiállítás rendeztek Kisterenyén népi fafaragványokból. Akkor második díjat nyert. Így mondják a leszármazottak. De valahogyan még az öt pengőnyi jutalom is elkallódott a hivatalok útvesztőiben.

Talán azért is faragott olyan keveset, mert se ideje, se ereje nem maradt hozzá.

– A föld, az volt minden – emlékezik vissza arra az időre Bozó Gyuláné. – Ők is azt akarták, hogy földjük legyen. Kézpénze nem volt a szegény embernek, mit tehettek, kölcsönt kértek a takaréktól, abból fizették a földet. A kamat meg nagy volt, mindig csak erre futotta, a derekát soha nem bírták törleszteni.

Milyen gazdag és hajlékony is a magyar

nyelv! Hol az a zsurnaliszta, aki a szorító pénztelenséget nagyobb nyelvi erővel és érzékletesebben tudná kifejezni: a derekát soha nem bírták törleszteni. S még mennyi józú, találó szóhasználattal találkozhatunk faluhelyen! Talán még sem kell a nyelv elszürkülésétől tartani. Csak néhány az izes mondatok közül, amik a vendégszerető Bozó-familiában hallhatók. – Ha meg nem kosaraznak – kínálja a kisústival a vendégeket a házigazda, s amikor a szókimondásra fordul a beszéd sora, kicsit kesernyésen megjegyzi: – Aki az igazat megmondja, annak nincsen becsi a vezetőség előtt.

„Becsi” van az apai örökségnek, a fafaragványoknak Klári és Ilonka néniéknél meg Gyula bácsiéknél. Ezeket mindhárom Bozó családban nagy becsben tartják.

A legérdekesebb talán az a fafaragvány, amit az esztendő fájának neveznek. Világos színű fakoszorú, amely apró, mintázatlan falapocskákból áll. Ahány nap van az esztendőben, annyi falapocskából. Hasonló fakoszorút, bár eltérő lapszámmal, többet is készített a bárkányi faragó ember. Az összeillesztési pontot, ahol az egyenesvonalúan készített koszorúalakzat két vége egymáshoz kapcsolódik, állítólag szinte lehetetlen fölfedezni. (A fakoszorúk feltehetően kizárólag díszítő elemként szolgáltak egy-egy régi parasztházban.)

Időrendben a legrégibb a sötét tónusú, faragott képkeret, amelyben első világháborús katonafotó látható. A harmincas években készültek a kelyhek, amelyek bizonyára az örökség legértékesebb darabjai. Rajtuk faágak, levelek, virágok, a pásztorélet jelenetei, állatok. Rendkívül ötletes a kelyhek fogófülének kialakítása, az egyik oldalon gyíkfigura, a másik oldalon kölyökkutya, alul apró kosárcák.

S még valami, ami „öröklődött” a családban: a fafaragás szeretete. Az öreg fafaragó fiának, Bozó Gyulának a munkái közül való a dohányszelence és a díszes guzsaly. Az utóbbi használati eszköz nélkülözhetetlen darab volt a nágrádi falvakban, ahogyan Bozó Gyuláné is elmondja:

– Az volt a vagyona az asszony népek. Olyanok voltak a guzsalyok, olyan díszesek, mint a szentkúti botok. Az rang volt, hogy kinek milyen szép guzsalya van. A legény ezzel kedveskedett a lánynak, amikor komolyan járnunk kezdett hozzá. Magam is dolgoztam guzsallyal, jártunk a fonóházhoz, ment a munka, közben énekelgettünk, néha még táncoltunk is. Így szórakozott a fiatalság. Aztán jött az új életforma és minden abbamaradt. Attól kezdve se kedv, se kenderföld...

Bozó Gyula bácsi még arról beszél; ha nyugdíjba megy, majd akkor fog sokat faragni, de a fia már nem vesz faragókést a kezébe.

É. K. S.